

HALIKARNAS BALIKÇISI, FAHRELISSA ZEİD, FÜREYA KORAL... ŞAKİR PAŞA AİLESİNİN ÖYKÜSÜ

Çılgın aileden bir yıldız kaydı

Füreya bu fotoğrafı çektiğinde (1937) İstiklal Mahkemeleri'yle ün kazanan, Atatürk'ün yakınlarından Kılıç Ali'yle evliydi.

Seramik yüzünden Kılıç Ali'den ayrıldı

FÜREYA Koray, Şakir Paşa'nın en ilginç torunlarından biriydi. İstiklal Mahkemeleri'nin ünlü "üç Ali"lerinden biri olan Kılıç Ali'yle evliydi. Seramikçiliğe ise yıllar sonra başladı. Teyzesinin kızı Şirin Devrim, "Şakir Paşa Ailesi" adlı kitabında, Füreya Koray'ın nasıl seramikçi olduğunu anlatıyor:

"Veremden kurtulup İsviçre'den dönen Füreya, seramikçi olmuştu. Her zaman nazik Füreya, Hakiye teyzem yani annesi ile beni koton bir pantolon ve bol bir gömlekle karşılar, Harbiye'deki büyük apartmanın arka tarafındaki atölyesine götürürdü. Buraya Paris'ten koca bir finn getirtip kurmuştu. Bu yanım tonluk canavar, apartmandan içeri, ancak bir pencerenin kasasıyla birlikte sökülmesiyle girebilmişti. Füreya'nun yapmış olduğu seramik fincanlardan kahvemizi içerken etraftaki öbür yapıtların seyretmekten zevk alırdım. Her gittiğimde hayran olduğum, yeni bir parça olurdu, çünkü Füreya durmadan çalışıp yeni teknikler, yeni biçimler arardı.

Leysin'de sanatoryumda tedavi görürken ilgilendiği bu sanat dalını keşfedince, Füreya bambaşka bir kadın oldu. Sosyetenin sık bir elemanından sanat dünyasının ciddi bir ustasına dönüştü. Değerleri değişince yaşam tarzı ve arkadaşları da değişti. Kocasını Kılıç Ali'den ayrıldı. O, karısının eskisi gibi güzel bir evsahibi olmasını istiyordu. Yemek davetleri versin, şimdiye kadar olduğu gibi yemekten sonra iskambil oyunları oynansın, yani bir 'kil çılgınlığına' (Füreya'nın sanatını böyle niteliyordu) uğramadan önceki gibi olsun istiyordu. Hele şimdi karısının atölyesine kapanıp bütün gün çalışmasını ve yeni edindiği arkadaşlarını hiç beğenmiyordu. O yaz ikisinin arasında müthiş bir gerginlik sezdim. Birkaç ay sonra da Kılıç Ali eniştem, on dokuz yıllık evliliğini ve Füreya'yı yazı masasına bıraktığı kısa bir notla terk etti.

Füreya da her şeyini haraç mezaratı Şakir Paşa Apartmanı'nın zemin katında kendine bir seramik atölyesi kurdu. O gün bugündür hep çok çalışıp yaşamını sürdürdü. Türkiye'de ve Avrupa'da birçok sergiler açtı. Türkiye'nin en önde gelen seramikçi olarak uluslararası ödüller aldı... Birçok binaların panoları, birçok evlerin ve otellerin seramik masaları, seladona benzer tabakları Füreya'nın imzasını taşıyordu..."

Yıllar öncesinden bir fotoğraf: Şakir Paşa ailesi Büyükada'da.

Geçen hafta ölen seramik sanatçısı Füreya Koray, Şakir Paşa ailesinin bir ferdiydi. "Şakir Paşalar"ın renkli hikayesini, birkaç yıl önce aynı ailenin bir başka üyesi, tiyatrocu Şirin Devrim bir kitapta anlatmıştı. Kitabın adı: Muhteşem Çılgınlar... Füreya Koray o çılgınlardan biriydi...

Şakir Paşa ailesi bir kayıp verdi. Seramik sanatçısı Füreya Koray geçen hafta yaşama gözlerini yumdu. Ailesi, yakın tarihin önde gelen simalarıyla doluydu. Şakir Paşa ailesi büyük sanat olayları, politik çalkantılar ve çeşitli skandallarla yaklaşık 150 yıldır Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'sinin gündeminde. Bu ailenin öyküsünü tiyatro sanatçısı Şirin Devrim, "Şakir Paşa Ailesi, Harika Çılgınlar" adlı bir kitapta anlatıyor.

FÜREYA KORAL'IN KÖKLERİ

"Ailemin hikayesi beş yüz senelik Osmanlı Devleti'nin son yıllarını, imparatorluğun küllerinden ankaşu gibi yükselen yeni Türkiye'nin de yetmiş yılını kapsar. İmparatorluk devrinde dedelerim alim, asker ve idareciymişler. Ama annem, babam ve benim kuşağım daha çok sanata yönelmişler. Yazar, ressam, gravürçü, müzisyen, seramikçi ve tiyatrocu olmuşlar.

"Anne tarafım olan Şakir Paşa ailesinin ilk kayıtlarını birinci yüzyılın başlarında buldum. Antalya civarında Elmalı denen bir bölgede yaşamışlar. Oradan kalkıp manda arabalarıyla Orta Anadolu'ya Kabağağaç denen bir bölgeye yerleşmişler.

"Kabağağaç denilen bu aile sonradan Afyonkarahisar civarına gelmiş ve yüzyıllarca medreseler kurup oralarda dine, ilme hizmet etmişler. Çoğu bilgin ve hocaymış. Ama dedemin dedesi 'artık bu kadar alim yeter' deyip oğlu Asım'ı kansından gizli bir zerve arabasıyla İstanbul'a kaçırıp orada askeri okula yazdırmış. Okulu bitiren büyük dedem Şam'da görevliken Suriye'nin ileri gelen ailerinden Hattazadelerin pek de güzel olmayan kızıyla evlenmiş. 1849'da büyük halamuz Cevat, 1851'de büyük amcamuz Cevat, 1855'te ise büyükbabam Şakir doğmuş.

"Cevat ve Şakir askeri okula gitmişler. 1889 yılında her iki kardeş de Girit'te görev almışlar. Şakir Girit'te anneannem İsmet'le tanışmış ve 1890'da 14 yaşında olan İsmet'le evlenmiş. İlk çocuklarına her açıdan parlak bir yaşamı olan amcasının adını koymuşlar, Cevat (Halikarnas Balıkcısı)..."

BABA-OĞUL SAVAŞI

Evet, Şakir Paşa'nın ilk çocuğu, Halikarnas Balıkcısı olarak tanıdığımız Cevat Şakir (Kabağağaç). Ama diğer çocukları da ondan daha az ünlü değil: Füreya Koray'ın annesi Hakiye; piyanist, ressam, hariciyeci Erdem Erner ve Nermidil Erner'in anneleri Ayşe; ressam Cem Kabağağaç ve Tank'ın babası Suat Şakir; Nejad ve Şirin Devrim'in annesi ressam Fahreliсса Zeid; gravür sanatçısı ve ressam Aliye Berger...

"Cevat Paşa ile kardeşi büyükbabam Şakir Paşa tam bir Rönesans erkeğiymişler. İkisi de yetenekli asker, yazar ve tarihçiymişler. İkisi de altı dili fevkalade bilirmiş: Türkçe, Arapça, Farsça, Rumca, İtalyanca ve Fransızca. Üstelik ikisi de amatör fotoğrafçıymışlar. Çektikleri resimleri kendi karanlık odalarında, kendileri banyo ederlermiş. Şakir 1903'ta Paris'teki bir resim yarışmasında ikinciliği almış."

Aile yazları

Büyükkadada'daki konakta geçirir. Şakir Paşa ordudan emekliye ayrıldıktan sonra zamanının çoğunu yazı odasına kapanıp dört ciltlik 'Osmanlı İmparatorluğu Tarihi' adlı bir eser yazmakla geçirir.

"Annemin nasıl olup da o gün yazı odasında bulunduğunu açıklayamayacağım, çünkü çocukların o odaya girmeleri kesinlikle yasakmış, ama anlattığıma göre büyükbabam, üstü Cevat dayımın ödenmemiş faturalarıyla dolu kocaman masasının arkasında, kocaman koltuğunda oturmuş Cevat'ı fena halde haşlıyormuş. Yumruğunu masaya vurarak, 'bu ne rezalet!' diye bağırıyormuş. 'ben seni Oxford'a hergün at bin diye mi yolladım? Hergün birbirinden pahalı kıyafetler al diye mi yolladım. Ne tembel ne savurgan adammışın!' diyormuş."

Şakir Paşa ile büyük oğlu Cevat Şakir arasındaki bu çekişme gittikçe büyük bir gerilime, hatta düşmanlığa dönüşecektir. Şakir Paşa oğlunu Londra'dan çağırır; ama genç Cevat Şakir, ucarı hayatına devam eder. Babasına karşı çıkıp Roma Güzel Sanatlar Akademisi'ne yazılır, orada Aniesi adlı bir İtalyan modele aşık olur...

AİLEDEKİ FELAKET

1912 yılında Cevat Şakir İtalya'dan döner ama, yanında Aniesi'yle birlikte... Onunla evlenerek bir sürpriz yapmıştır ailesine! O sırada Selanik'te kötü yatırımlar yapan Şakir Paşa da servetini yitirmiştir. Bu baba oğul için sonun başlangıcı olur.

1914 yılının güzel bir haziran gecesi aileye ait bir çiftlikte Cevat Şakir babasını vurur. Yıllarca kamuoyunun ve ailenin üzerinde fikir birliğine varamadığı bu olay sonucu Cevat Şakir hapse girer. Hapisten çıktıktan sonra da Bodrum'a (Halikarnas) sürgüne gider ve Halikarnas Balıkcısı takma adını da böyle alır...

Cevat Şakir nasıl ve niçin öldürmüştür babasını? Aile bunu hiç konuşmaz. Kimileri Şakir Paşa'nın genç karısıyla ilgili olduğunu öğrenen Cevat'ın kiskançlıktan bu işi yaptığını düşünür. "Cevat hakkında 1994'te çevrilen 'Mavi Sürgün' adlı film bu varsayımı dayanıyor. Ben buna katılmıyorum." Başkaları Cevat'ın babasının hesabından zimmetine para geçirdiğini söyler. Sözde sonradan Cevat babası bunu öğrenirse o derece hiddetleneceğini düşünmüş ki korkusundan babasını öldürmüştür.

Halikarnas Balıkcısı'nın babasını vurması aile içinde öyle bir tabudur ki, Şirin Devrim bile annesine ve diğer akrabalarına sorular sormasına rağmen tatmin edici bir cevap alamaz. Şirin Devrim, kitabında bu konuya açıklık getiren en anlamlı belgenin, Halikarnas Balıkcısı'nın 1957'de Azra Erhat'a yazdığı bir mektup olduğunu söylüyor. Balıkcı, babasını öldürdükten yıllar sonra yakın dostu Azra Erhat'a şöyle yazmıştır:

"Birçok şeyler var ki, onları sana söylemeye can atarım. Bunlar hep dilimin ucundadır. Bir kere temas etmişim. Korkarım söylemeye, ya kendimi haksız olarak berbat etmeye, yahut kendimi tamamen haklı

Şakir Paşa'nın kızı Hakiye, kızı Füreya ile birlikte (1915).

çıkarmaktan çekinirim de ondan... Gelelim fatal (ölümcül) geceye... Eh canım münakaşa pek karışık konular üzerineydi ve pek şiddetliydi. Babam çiftlikte her zaman bir suikastten korktuğu için, yanında tabancalar ve silahlar bulunduruldu. Münakaşa öyle bir raddeye vardı ki benim üzerine ateş etti. Ben rastgele oradaki bir tabancayı alarak, -amma onun eli tabancaya giderken yüzünden okudum- ona doğru nişan almadan ateş ettim. İlk onunki sonra -hemen sonra- benimki. Aynı zamanda gibi bir şey. Bu münakaşa götürmez yoksa ölen ben olurum. Hayır o öldü! Ben de ölümden beter mahvoldum. O kurtuldu."

SANAT VE SKANDAL

Bu çılgın ailede tek skandal bu değildir. Cevat Şakir ve kardeşleri, sanat ve skandallarla içiçe yaşarlar. Cevat Şakir, 'Halikarnas Balıkcısı' takma adı altında, 15 roman, bir sürü deneme, kısa öykü ve makaleler yazar. Bir diğer tutkusu da sürgün hayatı yaşadığı Bodrum'u yeşillendirmektir.

Kızkardeşlerinden Fahreliсса, Irak ve Ürdün kraliyet ailesi Haşimi'lerden Emir Zeid el-Hüseyni'le evlenmek için kocasının boşanır. Fahreliсса aynı zamanda ressamdır.

Öbür kızkardeş Aliye, büyük bir tutkuyla Macar kemancı Charles Berger'e aşık olmuştur. Yıllarca onunla yaşar. Bir gün, sevgilisinin Marie adlı bir kadınla ilişki kurduğunu duyunca öfkeden deliye döner, bir silah alarak Berger'in kapısına dayanır. Kapı açılır açılmaz da tetiği çeker: Neyse ki bu sefer bir yaralanmayla atlattır bu olay; Aliye Hanım ağabeyi Cevat Şakir gibi hapse girmekten kurtulur...

Aliye aynı zamanda gravür sanatçısı ve ressamdır.

Öbür kızkardeşleri Hakiye sanatla haşırmeşir olmuştur ama kızı Füreya yalnızca Türkiye'de değil, dünyada da belli bir yeri olan bir seramik sanatçısı olacaktır.

Fahreliсса'nın kızı Şirin, tiyatro oyunculuğu yapar. Kardeşi Nejad Devrim ve Cevat Şakir'in küçük kardeşi Suat'ın oğlu Cem - Kabağağaç da ressamdır.

Bu ailenin generindeki, skandallara yol açan çlgınlık, aynı zamanda yaratıcılığın da kenedir.

Kaynak ve fotoğraflar: Harika Çılgınlar: Şakir Paşa Ailesi, Şirin Devrim, Milliyet Yayınları.

ŞAKİR PAŞA AİLESİ

